

NOVO NASELJE NA RUBU KISTANJA

Prošle je godine pokrenut zanimljiv i dotad nezabilježen program dvosmjerne obnove - izgradnja potpuno novog naselja u Kistanju za prognane Hrvate Janjevce s Kosova. Naime mnogi su se Janjevci nakon osamostaljenja Hrvatske počeli masovno doseljavati u Hrvatsku. Da bi se sačuvala njihove čvrste međusobne veze, tim je prognanim Hrvatima ponuđeno da se nastane u tada potpuno praznom i prilično razrušenom Kistanju. To je naselje, 25 km zapadno od Knina i blizu manastira Krka, prije rata imalo nešto više od 2000 stanovnika. Bilo je u vrijeme Domovinskog rata kao čisto srpsko naselje nadaleko znano četničko uporište, pa se ponuda velikim janjevačkim obiteljima da se nastane u Kistanju činila prihvatljivim rješenjem. Janjevci su Kistanje počeli masovno naseljavati krajem 1996. i u 1997. godini. Za njihov su smještaj obnovljene 124 kuće koje su dobili na privremenu uporabu.

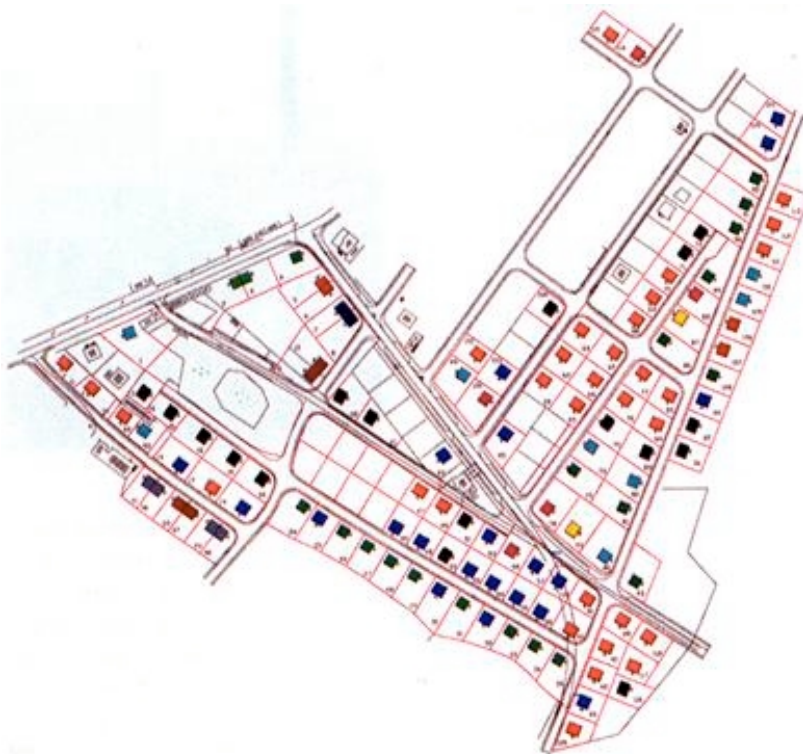
Međutim nekadašnji su se stanovnici ipak počeli vraćati, najprije u okolna sela, a potom potaknuti Zakonom o oprostima i u Kistanje. Najčešće su se vraćali upravo oni čije su kuće bile obnovljene za smještaj Janjevaca. Da se nesretni kosovski Hrvati ne bi ponovno morali još jednom preseljavati, odlučeno je da se za njih pokraj Kistanja izgradi potpuno novo naselje. Pomoć tom novom naselju pružila je i američka vlada preko USAID-a ulaganjem 1,2 milijuna kuna u vodoopskrbu. Sve nam je podatke o tome iznio Željko Uhlir, dipl. ing. građ., načelnik Odjela za obnovu

NEW SETTLEMENT ON THE OUTSKIRTS OF KISTANJE

The town of Kistanje, situated in the hinterland of Dalmatia, was completely abandoned during the past war. In recent years, the town was settled by displaced Croat population that came from the Kosovan town of Janjevo. However, in the meantime the displaced Serb population of Kistanje started to return to their homes so that another solution had to be found for the new inhabitants. A settlement was built on the outskirts of Kistanje for numerous Croatian families, although a number of them live in houses purchased from their former owners. The new settlement is composed of about one hundred houses. In addition to the lack of work, the new residents are also faced with the problem of poor condition of streets. An another similar settlement would have to be built to fully accommodate all newcomers.

obiteljskih kuća u Ministarstvu javnih radova, obnove i graditeljstva, koji je bio koordinator tog neobičnog projekta. Urbanizam novog naselja izradio je Urbing iz Zagreba, projekte i

nadzor izgradnje obavljala je tvrtka GIM Company iz Zadra, a projekti su bili temeljeni da odredbama i rješenjima iz Zakona o obnovi. Izvoditelji su bili GP promet iz Zagreba, Projektgradnja

Tlocrtni prikaz novog naselja

Dio naselja uz prilaznu cestu

Jedna ulica u naselju u gradnji

iz Slavanskog Broda, *Gra-med* iz Imotskog i *Cod-građenje* iz Zagreba, a tvrtka *Stridon* iz Zagreba uglavnom je radila na uvođenju kanalizacije. Kako se radi o vodozaštitnom području sliva rijeke Krke uveden je zatvoreni kanalizacijski sustav s *Kirchoff* taložnicama u kojima se fekalije i otpadne vode same razgrađuju, tako da zapravo prave kanalizacije i nema, a to je rješenje stajalo 1,9 milijuna kuna.

No sve u svemu novo je naselje sa 120 obiteljskih kuća (prizemnica i katnica) sa svim električnim i telekomunikacijskim priključcima te vodoopskrbom i spomenutom specifičnom kanalizacijom izgrađeno od 11. veljače do početka lipnja 1999. godine, dakle za 3,5 mjeseca, a to je, tvrdi ing. Uhlir, rekord koji se neće skoro ponoviti. Inače rad na projektu započeo je 23. studenoga 1998. godine projektiranjem i pripremom zemljišta. Sve su kuće izgrađene na općinskom zemljištu, a u blizini su još prije rata građene nove kuće. U naselje su uključene sve postojeće kuće, a zaobidena je svaka građevna parcela gdje je oko imovinsko-

pravnih odnosa bilo i najmanje dvojbe. Ing. Uhlir bio je za to vrijeme gotovo neprestano na terenu, a bio je posebno zadužen i za koordinaciju s američkim donatorima. Naravno da je u realizaciju projekta ugrađeno veliko iskustvo stečeno u obnovi u ratu stradalih obiteljskih kuća. Gradile su se samostojeće ili dvojne zgrade za obitelji od 3 do 10 članova (14 različitih tipova), a građevinski radovi stajali su 26,47 milijuna kuna. Ujedno je vrijednost ugrađene stolarije iznosila 1,9 milijuna kuna pa je cijelo novo naselje izgrađeno za 28 milijuna i 370 tisuća kuna.

Zanimljivo je bilo promatrati buduće stanovnike novog naselja koji su svakodnevno obilazili gradilište, ne vjerujući da će im kuće biti ustupljene, vjerojatno i zbunjeni jer nisu naprosto naviknuti da im netko nešto poklanja. Inače u dodjeli pojedinih tipova kuća potpuno se uvažavao raspored koji su predlagali predstavnici seoske zajednice. Tako je zbrinuto 560 stanovnika. Sličan je projekt bio pripremljen i za ličko naselje Borićevac, no od toga se u među-

vremenu odustalo, zaključio je svoje izlaganje ing. Uhlir, načelnik Odjela za obnovu obiteljskih kuća.

Kistanje je pravi primjer za tvrdnju kako obnova nije samo izgradnja novih ili popravak starih kuća za stanovanje. Nastajanje potpuno novog naselja u dalmatinskom kamenjaru, na rubu formiranog ali opustjelog naselja, zanimljiv je kulturološki i stambeno-komunalni eksperiment koji bi trebao (iako nije) biti jedinstven i dragocjen primjer za istraživanja sociologa, psihologa, etnologa, urbanista i drugih stručnjaka. Posebno stoga što je riječ o nekadašnjim stanovnicima Kosova podrijetlom iz Konavala, koji su stoljećima ljubomorno čvrstim međusobnim vezama čuvali svoju samobitnost. Kistanje je ujedno svojevrsna potvrda kako je za prognanike koji se više ne namjeravaju vraćati u svoje postradale domove, najjednostavnije, ali i najjeftinije rješenje, izgradnja potpuno novih naselja.

Smatrali smo da bi bilo zanimljivo posjetiti to novo naselje i pogledati kako su se stanari snašli u svojim novim kućama. Potražili

smo najprije načelnika općine Kistanje Paška Eraka, kojega smo zatekli u pripremama velikog koncerta zarada kojega je namijenjena izgradnji nove crkve Sv. Nikole u Kistanju, jer je upravo tom svecu posvećena crkva u Janjevu. Načelnik nam je odmah rekao kako su svi vrlo zadovoljni svojim novim kućama, jedino su nezadovoljni neuređenim i neasfaltiranim ulicama koje su prava mora u zimskim mjesecima. Inače je načelnik općine Šibenčanin koji je u Kistanje došao pošto je Općinsko vijeće izglasalo nepovjerenje prijašnjem načelniku. Po njegovim procjenama u Kistanju ima više od 1600 Janjevaca. Najveći ih je dio u novim kućama, jedan je dio smješten u kućama koje je

zemljištu. No ograničenje je nedostatak novca. U ovom je trenutku podneseno šezdesetak zahtjeva za povrat kuća danih na privremenu uporabu, tako da bi s novim i otkupljenim kućama uspjeli riješiti sve probleme. Najteži su problem tridesetak janjevačkih obitelji koje su stigle u Kistanje pošto je NATO bombardirao Srbiju i koje još nisu zbrinute.

Srbi se vraćaju, najviše u okolna sela, i sada ih na području općine ima približno 1500. Oni koji su se u Kistanje do sada vratili često odlaze i dolaze, što se zaključuje po velikom broju bosanskih registarskih tablica, tako da je njihov pravi broj i status nejasan.

Načelnik Paško Erak je vrlo zadovoljan s onim što je u

izgradila benzinsku crpku, ali unatoč obećanjima da će prioritet imati domaće stanovništvo iz Kistanja nije nitko zaposlen, nego su radnici dovedeni sa strane. A svi se zaposleni u Kistanju mogu nabrojiti na prstima ruke i zaposleni su u školi ili općini, iako ima mnogo trgovina s jeftinom kineskom robom, a postoji i poneka gostionica. U Kistanju su prije rata djelovala dva relativno uspješna poduzeća - *TVIK* (za vijke i alate) i *Jadranmetal* za metalni namještaj. *Jadranmetal* je potpuno devastiran, a za *TVIK* se u nekoliko navrata raspisivao natječaj za prodaju ili za najam. Nedavno je zaključen novi natječaj na koji su stigle tri ponude.

Janjevci se ne bave poljoprivredom jer sadašnji Zakon o poljoprivrednom zemljištu dozvoljava najam od dvije godine, a u tom se kratkom roku nitko ne odlučuje na ulaganje. Janjevci su se na Kosovu bavili proizvodnjom predmeta od plastike, kožnom galanterijom i lijevanjem metalnih suvenira i skulptura. Za takav bi pogon mnogi bili zainteresirani, posebno jer su neki za te proizvode pravi majstori. No baš se takvi proizvodi izuzetno jeftino proizvode na Dalekom istoku, pa se i sami Janjevci radije bave preprodajom.

Zbog teške socijalne situacije, više od 150 stanovnika je na socijalnoj skrbi, teško je uvesti red u naplatu odvoza smeća i vode, iako se računi za struju počinju redovito podmirivati. Problemi su s vodoopskrbom u velikim gubicima u sustavu te u mnoštvu divljih priključaka (posebno po selima) i oštećenih cijevi. USAID je zainteresiran za obnovu vodoopskrbnog sustava, posebno za rekonstrukciju cjevovoda Zečevo-Đevrske i crpne stanice Zečevo. No uvjet je da program

Nova škola u Kistanju

otkupila Agencija za prodaju nekretnina, jedan u nekadašnjim društvenim stanovima, a neki su kuće sami kupili. Sada je za prodaju ponuđeno još 40 kuća otkup kojih bi riješio mnoge probleme, a pripremili su i projekt za još jedno naselje u središtu Kistanja sa sedamdesetak zgrada u nizu koje bi se gradilo na općinskom

Kistanju učinjeno u posljednje vrijeme. Izgrađena je ambulanta, uređen prostor za ljekarnu iako još nema ljekarnika, a jedino nije proradila nova pošta iako su za to postojala čvrsta obećanja. Nekada je u ovom mjestu postojala jedna mala pošta pa je zaključeno da treba urediti ili izgraditi veću, ali to traje već tri godine. *Ina* je

dijelom sufinancira i naša Vlada, za što za sada nema nikakva odgovora. Vodovodni sustav s vodocrpilištem Miljacka ujedno je opterećen problemom neriješenog

jednostavno nije dovoljno zarađivao za brojnu obitelj. Prije je stanovao u jednoj srpskoj kući, ali je sada presretan. Posebno je zadovoljan kvalitetom gradnje i

pokrenuo je i mali privatni biznis no to teško ide jer je roba namijenjena upravo najsiromašnijima koje najviše pogađa nestašica novca. U prodaji ima iskustva jer je i prije u staroj državi sa štandovima obišao cijelu obalu od Poreča do Bojane. Zadovoljan je novim smještajem i stoga što starcima klima izuzetno odgovara.

Na mjestu razorenih kuća gradit će se crkva

statusa i vlasništva.

Na kraju razgovora s načelnikom općine Kistanje ponovno smo se vratili na probleme novog naselja i njegove neuređene uličice bez imalo šljunka. Općina bi to već bila uredila, imaju ugovor s *Cestom* d.d. iz Šibenika, ali im je pomoć iz proračuna znatno, čak višestruko smanjena. Razgovor smo zaključili konstatacijom kako do sada nije bilo nikakvih problema u odnosima Janjevaca i Srba povratnika.

Načelnik općine spojio nas je s Tadijom Golomeićem, vlasnikom manje trgovine za prodaju tekstila, inače donedavnim općinskim službenikom. On stanuje u kući izgrađenoj za 8 članova obitelji, kojih sada ima devet, a i deseti je, čini se, na putu. Posao je morao napustiti jer

dobrom toplinskom izolacijom.

Na Kosovu je zbog ratnih okolnosti bilo neizdrživo i Janjevci su pravi indirektni stradalnici Domovinskog rata u Hrvatskoj. Na Kosovu su živjeli više od 700 godina, ali su se uvjeti svakodnevno pogoršavali tako da se više nije moglo izdržati. Posebno je bio velik problem s poslom koji je stagnirao. U obitelji su se svi nečim bavili, radili su odljeve u bronci ili predmete od plastike, a proizvodili su i vrlo kvalitetno vino.

Nakon dolaska sva im je ušteđevina u Zagrebu otišla na plaćanje podstanarskog smještaja. Tadija je u Zagrebu radio kao medicinski tehničar, ali s plaćom nije mogao uzdržavati brojnu obitelj. Ovdje je zadovoljan, a

Budućnost Kistanja vidi u mnoštvu djece, kojih sada u školskom uzrastu ima 450, što je više nego što nedaleki grad Skradin ima stanovnika, a upravo je natalitet ono što je Janjevce održalo u prošlosti. Srbi im uopće ne smetaju, uostalom s njima su i s Albancima dugo vremena zajedno živjeli. Važno je da što prije izgrade novu crkvu, jer je sadašnja kapelica premalena. Za to su svoje donacije već dali mnogi bogatiji Janjevci, a i ostali su spremni pomoći.

Nakon razgovora sa srdačnim i gostoljubivim Tadijom obišli smo novo naselje. Marljivi su Janjevci u proteklih godinu dana oko svojih kuća posvuda posadili mnogo cvijeća. Poneki imaju i male okućnice, a mnogi su već oko okućnica počeli podizati i male ograde. Uočavaju se i pokušaji uređenja terasa i veranda. Nema sumnje, posebno kada se konačno uredi ulice, da će to biti jedno čisto i lijepo naselje, ispunjeno dječjim veseljem i igrom.

Pripremili: B. Nadilo

B. Morić